

Ս Մ Ա Ա Գ Ի Ր

ԱՂԳԱՅԻՆ, ԲԵՆԵՍԻՐԵԿԵՆ ԵՒ ԳՐԵԳՈՐԻԱՆԵՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 9.

ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1866

ԱՂԳԱՅԻՆ

ԳԵՐԱՊԱՏԻ ՅԱՅՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ԿԱԼՈՒԱԾՈՅ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ԱՅՅԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵԼՆԵԼԸ ԴԵՊ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՈՒՐԲ Յակոբեանց Աթոռոյս կալ ուածոց խնդիրը, որ դարաւոր ժամանակէ ի վեր անխնամ ու բարձի թողի եղած է պէսպէս պատճառներով ու արդեւքներով, այս օրուան օրս ժամանակիս պարագայից նկատմամբ՝ մեծ և կարեւոր խնդրոյ տեղ անցած է: Դամանակիս պարագայից նկատմամբ ըսինք, վասն զի թող պատմութիւնը՝ որ մեր ըսելիքը կը հաստատէ, այլ եւ ասկէ ոչ շոտ տարի յառաջ սուրբ Աթոռոյս տարեկան մօրից գլխաւոր ու իբր միակ ազգիւր՝ բարեպաշտ ու ջերմեռանդ ուխտաւորաց շնորհած ողորմութեանց արդ-

իւնքն եղած են միշտ. եւ նախորդ դարուց մէջ եւս՝ երբ երջանկայիշատակ Գրիգոր Պարոնտէր և Գրիգոր Շղթայակիր լուսահոգի Պատրիարքաց⁽¹⁾ ժամանակ Ս. Աթոռը անտանելի պարտուց տակ վերջին շունչը հասած կը հեծէր, ուխտաւորաց եւ բարեպաշտ ազգայնոց առատաշնորհ

(1) Գրիգոր Պարոնտէր և Շղթայակիր, մասնաւոր վերջինս այս, զգալով որ Ս. Աթոռոյ պայծառութիւնն և շնութիւնը առաւելագոյն իւր սեպհական կալուածներուն հաստատուն արդեամբքը կրնայ ըլլալ, առաջինը սկսաւ այգիներ տնկել տալ և ձիթեւեաց պարտեղներ գնել, բայց ասոնք հազիւ թէ երանելոյն կենացը հետ մէկտեղ տարեցան. վասն զի իւր մահուանէն ետեւ քիչ քիչ տիրեցին անոնց ֆէլ-

ողորմութեամբը յաջողեցան գրեթէ ի գերութենէ ազատել յիշեալ վանքը : Աստի թէ այս օրինակ պարտքերու ժամանակ և թէ հասարակ տարիները միաբանութեան ներքին եւ արտաքին բոլոր ծախքերը բարեպաշտից նսւէրներովը կը հոգացուէին . այս պատճառաւ հեռաւոր կալուածոց վերայ յատուկ խնամք տանելու , զանոնք շատցընելու ու արդիւնաւորելու մասին անհոգ ու անտարբեր էին նախորդ Պատրիարքները :

Այն անտարբերութեան վիճակը աւելի զգալի եղաւ վերջին 30 տարուան մէջ , երբ Եգիպտոսի նման բարեից վիճակը սուրբ Լ. Թոռոյս իրաւունքները խրկելու զլացաւ , պատճառելով նոյն արդեամբք վիճակին ազգայնոցը ուսումնական և բարոյական կեանքը բարւոքել , որոյ նկարագիրը յայտնի է հասարակութեան : Այտացաւ ասոր վերայ միաբանութիւն , վասն զի ասոնք ուրիշ քաղաքաց շատերուն նման բարեպաշտից նուիրած կալուածքներ չէին , այլ սուրբ Լ. Թոռոյս յատուկ իւր աշխատութեամբը և խնայողութիւն աւելցուցած գու-

լան գիւղացիք , և ժամանակը զանոնք բոլորովն աւելց : Ծերունի Ֆելահք կը յուշընեն հիմա Վէլեճէ գիւղի մօտ քանի մի այգեստաններ , ու կըսեն թէ ժամանակաւ Մար Եղազուպինն էին անոնք : Իսկ Շրջ թայակիր առաջնոյն փորձովը ուրիշ աւելի հաստաւուն կալուածներ թողուլ , ու շինել տուաւ ի Յոսպէ շտեմարաններ , տուներ ու խանութներ , որոնք արդէն եղածներուն հետ մէկտեղ բաւական արդիւնք կը մատակարարէին յայնժամ : Բայց ասոնք ժամանակ անցնելով , հնացել խորտակելին , և արժանաւոր վարձք բերելու համար բաւական նորոգութեան ու ծախուց կարօտ էին : Անցեալ տարի քօլէյոյն պատճառաւ ժամանակ չունեցաւ լմենապատիւ Սրբազան Հայրը անոնց հոգ տանելու . այս տարի մայիս ամսոյն հրաման խրկեց Զոպպու արժանապատիւ Տէպլին հարկաւոր շինութիւններն ընելու , որոնք վե՛ս կը շարունակուին , և թէպէտ բաւական ծախք պիտի ըլլայ , սակայն անոնց տարեկան արդիւնքն ալ կրկնապատկուելուն տարակոյս չկայ :

մարներովը գնուած , շինուած ու նորոգուած կալուածներ , ինչպէս բոլոր տեղացի ժողովուրդը կը վկայէ ճշմարտութեանս : Եգիպտոսի սոյն ընթացքը յիշելովս կ'ուզեմ իմացընել թէ , այս օրինակ անակնկալ դէպք մի որ մեծ ու զգալի կորուստ մի եւ նուազութիւն տարեկան արդեանց սուրբ Լ. Թոռոյս կը համարի , երեք Պատրիարքաց սրտին՝ Օգարիայի , Կիրակոսի և Յովհաննու մեծ ցաւ ու կսկիծ պատճառելով , յուսահատեցան և իսպառ զանց առին ուրիշ կողմեր եղած կալուածոց արդիւնքներն ու հաշիւները պահանջելու գանձապետներէն , որոնց մէջ եթէ հաւատարիմներ կային , նոքա միայն ի բարեպաշտ ոգւոյ շարժեալ ինքնին կը խրկէին գոյացած արդիւնքը ի Ս. Լ. Թոռոս :

Իայց վերջապէս ժամանակն եկաւ զանոնք փնտրուելու . բարեպաշտ ու խտաւորաց պակասութիւնը և անոնց շնորհած դարպասական ողորմութեան ուազութիւնը մէկ երկու տարիէ ի վեր միաբանութեանս ուշը գրաւեր էր . սուրբ Լ. Թոռոյս ապագայն իրենց աչքին խտար ու սպառնալից մթնոլորտի մի մէջ սկսաւ երեւալ , մանաւանդ երբ սուրբ քաղաքիս մէջ կենսական պիտոյից թանկութիւնը օրէ օր սաստկացաւ : Լմենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը որ միաբանութեան հետ լաւ զգացած էր Ս. Լ. Թոռոյս ապառնի վիճակին ծանրութիւնը , ապառնի մի որ ներկայ էր միանգամայն , Պատրիարքական Գահը եւ լած օրէն ի վեր առաջին մտածմունքը ըրած էր իրեն սոյն վիճակիս ճար մի հոգալը : Ինդիրը որչափ մեծ էր եւ ազգային , և ապագային ըսած սպառնալիքս որչափ որ սկսեր էր Ս. Լ. Թոռոյս վերայ տեղալ , ուսկէ ժամանա-

կաւոր կերպիւ մի գէթ աղատելու համար փոխառութեանց դիմեր էր, այսու ամենայնիւ Ազգին ներկայ վիճակը և անոր նոր սկզբունքները յաջողութեան յոյս չցուցնելով, ստիպեցին զՆորին Սրբազնութիւնը իւր կալուածքներուն գիմելու : Առաջին տարին քանի մի մերձակայ քաղաքները յատուկ վարդապետ խրկելով, եղած կալուածքները քննութեան առաւ ու անոնց արդիւնքը ըստ կարի ապահովուց :

Իսկ ուղեւորներին Հայաստանի կողմերն եւս մէկը խրկել որ իւր հոգեւոր այցելութեամբը՝ միանգամայն Ս. Աթուոյս հին ու նոր կալուածները աչքէ անցընէ, զանոնք ի գիր արձանագրենէ, գոյացած արդիւնքները ժողովէ և զանոնք աւելի շահաւոր դիրքի մէջ դնէ : Այս պաշտօնիս համար ըստ ընտրութեան Տեօրէն յողովոյս որոշուեցաւ Գերապատիւ Յակոբ Եպիսկոպոսը յամթեցի, որ անցեալ յուլիս ամսոյ 14ին մեկնեցաւ աստի : Իւր շրջագայելու տեղուանքը պիտի ըլլայ Լադաքիա յէն սկսեալ մինչեւ ի Տիգրանակերտ, Սըղերտ, Սշու վիճակը և անտի մինչեւ ի Կարին : Եւ որպէս զի այս օրինակ այցելութիւն մի ժողովրդեան մէջ տարածայն կարծիքներու տեղիք չտայ, ինչպէս որ հաւանական է, վասն որոյ Գեր. Սրբազան Այցելու Հօր յատուկ շրջաբերական գիր մի տրուեցաւ, որոյ մէջ նշանակուած է իւր պաշտօնն ու գործքը, և անոնց մէ ի զատ խստիւ արգելեալ է իրեն և ոչ խերեւէչ մի պահանջելու որ և իցէ անձէ, բաց ի անոնց իրենց յօժար կամօքը շնորհած նուէրներէն : Յիշեալ շրջաբերական կոնդակին օրինակը արժան կը համարիմք հոս մէջ բերել ի գիտութիւն հասարակու-

թեան, միանգամայն և սուրբ Աթուոյս կողմէն իրեն տրուած կնքեալ տուժարին ճակատը եղած հրահանգին օրինակը, որ է այս.

Յայրապետութիւն. — Առաջիկայ տուժարս յանձնուեցաւ Գեր. Յակոբ Եպիսկոպոս Սրբազան եղբօր ի կողմանէ Ամենապատիւ Տ. Տ. Եսայի Սրբազան Պատրիարքի և Տեօրէն ժողովոյ, որպէս զի յիշեալ Սրբազան եղբայր Ս. Աթուոյս կալուածոց համար շրջագայած քաղաքներն ու դեղանոցք ինչ արդիւնք որ ընդունելու ըլլայ, զանոնք ամենն ալ կարգաւ մի առ մի ասոր մէջ նշանակէ : Աստի առաջիկայ տուժարս պիտի պարունակէ՝ 1. Ս. Աթուոյս կալուածներն ընդունած արդիւնքները : 2. Եկեղեցեաց մէջ յանուն Ս. Աթուոյս հաւաքուած գանձմանկայ արդիւնքը : 3. Բարեպաշտ ժողովոցոց նախրած թէ կաակներ և թէ իւղագին և մանագին ողորմութիւնները, եւայլն : 4. Ս. Աթուոյս նորահաստատ հաւթեանց թանգարանին համար ազգասէր անձանց շնորհած թէ հին գրանիւր և թէ ուրիշ հաւթիւններ, նմանապէս ձեռագիր հին մատենաներ և մատենագրանի վերաբերեալ գրուածքները :

Յիշեալ արդիւնքները և իրենակամ շնորհուած նուէրները մանրամասնաբար իւրաքանչիւր քաղաքի կամ գիւղի սեփականեալ յատուկ էջերու մէջ ի գիր անցընէին յետոյ, նոյն քաղաքի կամ գիւղի երեւելի ազգայինները և քահանայք զոյն աչքէ անցընելով՝ աւանց ճշդութիւնը պիտի վաւերացընեն իրենց յատուկ կնքովն ու ստորագրութեամբք :

Յերասարէ, ի Ս. Աթու (Սորաբէր և ինչու ի Յիւլիանոյ. Սրբազան Պատրիարքի և ի Տեօրէն ժողովոյ) :
 Ի 11 Յուլի 1866 :

ԸՆԴԱԲԵՐԱԿԱՆԻՆ ՕՐԻՆԱԿԸ

Ի սուրբ և փառաւորեալ, Աստուածազարդ և մեծապայծառ շնորհածաւալ և Քրիստոսակոխ սրբոյ քաղաքէս Երուսաղէմէ, և յամենայն նր և փրկագործ սնորինական Տեղեացն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, եւայլն, եւայլն : Եւ ի սոցին սպասուոր ի Տէր ԵՍԱՅԻ Արքեպիսկոպոսէ և Պատրիարքէ սրբոյ Առաքելական Աթուոյս Երուսաղէմի : Յորոց ժամանեալ հասցէ աստուածային օրհնութիւն, շնորհք և ողորմութիւն ի վերայ տիրապահ Քաղաքիդ և սուրբ

եկեղեցեացդ, և նոցին Վերապատիւ
Լուսնորդ և քաջարթուն հովիւ,
Լստուածաշնորհ և հոգեհարազատ
եղբօր մերոյ ի Տէր. այլ և աւագա-
մեծար քահանայից և ամենայն սրբա-
կրօն երիցանց, մաքրասուն սարկա-
ւագաց, քաղցրանուագ դպրաց, եւ
սրբոյ Լթուոյս բազմահաւատարիմ
և մեծարոյ փոխանորդի վախճաց եւ
գանձապետ յարգելեաց, ազգասէր
իշխան Լղայից և բարեպաշտօն Լն-
դամոց ազգային ժողովոց, եւայլն,
եւայլն:

Օհնի սոյն աստուածային օրհ-
նութեանս կը յայտնեմք ջերմեռանդ
սիրելեացդ, որ ամեն կարգ ու կա-
նօն, որոնք եկեղեցական օրէնքէն ի
զատ սահմանուած կան եկեղեցեաց
մէջ, անոնց ամենուն սկզբնաւորու-
թիւնը Քրիստոսական սուրբ հաւա-
տոյս հաստատութեանը հետ մէկ
տեղ եղած են, որպէս զի եկեղե-
ցական պաշտամունքները դիւրանան
և հաստատուն մնալով աւելի օգուտ
ստանան ու ծաղկին: Լյս նպատա-
կաւ երբ Քրիստոս Տէրն մեր յաչ-
խարհի վերայ էր, աշակերտներէն մին
գանձապետ կարգած էր. գանձապե-
տութիւնը գանձանակ կ'ենթադրէ,
և գանձանակը ժողովրդեան կամա-
ւոր սուրբը կը նշանակէ. այս բարի
սովորութիւնը կար նաեւ Քրիստոսի
ժամանակ, որ անշուշտ հին եկեղե-
ցիէն մնացած էր, նոյնը մնաց հաս-
տատուն Լաւքերոց ժամանակ ալ,
ինչպէս կը վկայէ Պօղոս Սրբազան Լ-
աւքեալը Հռովմայեցւոց և Կորնթ-
թացւոց Ա. թղթին մէջ. որոյ ժա-
մանակ իւրաքանչիւր քաղաքաց մէջ
յատուկ պաշտօնեայներ կը հաստա-
տէին, որպէս զի հաւատացելոց շնոր-
հած տուրքը հաւաքելով Արքուսա-
ղէմ խրկէն այն տեղ գտնուած սրբ-

բոց, այսինքն հաւատացեալ եղբարց
և երիցանց մարմնաւոր պիտոյքը հո-
գալու համար, որոնց պաշտօնն էր բու-
րոր հաւատացելոց համար աղօթել
ի սուրբ տեղիսն և քարոզել զփրկու-
թիւնն որ եղեւ Քրիստոսիւ Յիսու-
սիւ: Սոյն աւանդութիւնը յաջոր-
դաբար և դարէ ի դար հասած կը
գտնեմք մինչեւ մեր օրը, որ ըսել է
1866 տարիէն ի վեր է հաստատուած
է ամեն առաքելական Լթուներուն
և վանօրէից մէջ, և սոյնը պիտի մնայ
հաստատուն մինչեւ ցդալուստ Փրկի-
չին որ հեղինակ կը համարուի գան-
ձանակաց՝ իւր արեամբը հիմնած ե-
կեղեցւոյն մէջ: Եւ որովհետեւ մի
միայն գանձանակի արդիւնքով չկր-
նար կառավարուիլ սուրբ Լթուս
և միաբանութիւնս, որ կարգեալ է
ի կողմանէ ազգին ի պահպանութիւն
սրբազան Տեղեաց, վասն որոյ բարե-
պաշտ ժողովրդոց մէջէն ոմանք ջեր-
մեռանդ սիրով իրենց գոյքը կամ
անշարժ ստացուածքը սուրբ Լթու-
ոյս թողուցած են կտակաւ. որոնք
եթէ խնամօք նայուելու ըլլան, թէ՛
յիշատակ ընողաց անունը անմոռաց
կը մնայ և թէ՛ սուրբ Լթուս բաւա-
կան կ'արդիւնաւորի: Սեր դիտաւո-
րութիւնը տարիէ մի ի վեր է սուրբ
Լթուոյս սեփական բոլոր կալուած-
ները կարգի դնել էր. հազիւ թէ
քանի մը մօտաւոր քաղաքաց մէջ ե-
ղածները կարողացանք քննել և ա-
նոնց արդիւնքը ապահովել. իսկ հե-
ռաւոր տեղեր գտնուածներուն հա-
մար միտք ունէինք բանիբուն եկե-
ղեցական մի յուզարկել ի կողմանէ
սուրբ Լթուոյս: Ինչպէս ահա այս
անգամ Տիգրանակերտցի Վերապա-
տիւ Յակօր Եպիսկոպոս հոգեհա-
րազատ եղբայրն մեր ի Տէր՝ խրկե-
ցինք այդ կողմերը, իշխանութիւն

տալով իւրեան, որ պտրտած տեղ-
ուանքը թէ՛ քաղաք և թէ՛ գիւղ, ուր
ուրեք որ սուրբ Աթոռոյս վերաբեր-
եալ տուն, խանութ, մաղաղա, պար-
տէզ, այգի, ձիթենի և ուրիշ որ և
է անշարժ ստացուածք որ կայ, զա-
նոնք բոլորն ալ փնտրէ, գտնէ, ի
գիր առնու, և անոնց արդիւնքը՝ որ-
քան ժամանակէն ի վեր որ չէ ըն-
դունած սուրբ Աթոռոյս, պահանջէ
իրենց վերակացուէն կամ փոխանոր-
դէն, և իւր յատուկ տուժարին մէջ
նշանակէ հանդերձ ստորագրութիւն
յանձնողին: Այլ եթէ յիշեալ կալ-
ուածները աւելի արդիւնաւոր ըլլա-
լու համար թէ՛ ութիւններ կը պա-
հանջէ, արտօնութիւն շնորհեցինք
Վերապատիւ Յակոբ Այլիսիոպոսեղ
բօր մերոյ, որ խորհրդակցութեամբ
մեր փոխանորդին կամ գանձապետին
և ուրիշ քանի մի երեւելի ազգայ-
նոց, կարգադրէ և պահանջած տնօ-
րէնութիւնը ի գործ դնէ, առանց
շինութիւն ընելու, որոյ համար պէտք
է սուրբ Աթոռոյս կողմէն հրաման
ստանայ:

Այլորորդ պարտաւորութիւնը պի-
տի ըլլայ մեր Վեր, եղբօր, որ իւ-
րաքանչիւր քաղաքի մէջ ի բնէ անտի
յանուն սուրբ Աթոռոյս հաստատ-
ուած գանձանակաց արդիւնքը ժողո-
վէ, իւրաքանչիւր տեղւոյն զատ զատ
նշանակելով իւր տուժարին մէջ: Իսկ
ի գանձանակէն եթէ պատահելու ըլ-
լայ օրհնեալ ժողովրդոց մէջէն մէ-
կուն բարեպաշտ սրտէն բխելով թէ՛
իւղագին կամ մոմագին և թէ՛ պատա-
րագուց շնորհել (I). Աթոռոյս, և կամ
կտակ մի ընել ըստ սովորութեան
հոգեւէր նախնեաց մերոյ, յիշեալ
Վերապատիւ եղբօր արտօնութիւն
շնորհեցինք զանոնք ալ ընդունել սի-
րով և նշանակել իւր տեղը, առանց

ինքը յորդորելու կամ ստիպելու զժո-
ղովուրդը այն օրինակ նուէրներու
համար: Իւրաքանչիւր քաղաքի թէ՛
կալուածներէն և թէ՛ գանձանակէն
ու ժողովրդոց կամաւոր տուրքերէն
ինչ արդիւնք որ ընդունելու ըլլայ
մեր Վերապատիւ եղբայրը, ինչպէս
վերը ըսինք, քաղաքին երեւելիներէն
քանի մի հոգի հանդերձ մեր փոխա-
նորդովն ու գանձապետով՝ պէտք է
որ իրենց ստորագրութեամբ և կըն-
քով, կամ տուժարին մէջ և կամ ա-
ռանձին թղթով նշանակեն նոյնը ու
հաստատեն արդեանց որքանութիւ-
նը, առ ի գիտութիւն յապագայ ժա-
մանակի:

Այլորին՝ բայց գլխաւոր պարտա-
ւորութիւն մի եւս ունի շնորհա-
զարդ սուրբ Աղբայրն մեր, այն է իւ-
րաքանչիւր գնացած տեղը, օրհնեալ
ժողովուրդը հոգեւորապէս մխիթա-
րելէն և սուրբ երկրիս Վրիստոսա-
պարգեւ օրհնութիւնները անոնց նը-
ւիրելէն յետոյ, հոն գտնուած թէ՛
ուսումնարանաց և թէ՛ ծաղկոց ըս-
ուած դպրոցներուն այցելութեան
ելնել. անոնց յառաջադիմութիւն-
ները և ուսումնական արդիւնքները
աչքէ անցընել, քաջալերել զբարե-
ջան վարժապետները և յորդորել զու-
սումնասէր աշակերտները, և իւրա-
քանչիւր դպրոցաց թանգարաննե-
րուն սուրբ Աթոռոյս մէջ տպուած
գրքերէն ընծայել ըստ չափու և ըստ
պիտոյից, որոնցմէ ըստ բաւականին
իրեն յանձնած եմք: Արովհետեւ ե-
կեղեցւոյ պայծառութեան սկիզբը
ուսումնարաններէն կ'ըլլան, վասն ո-
րոյ ինչպէս ամեն քաղաքացի իրենց
վարժատանը, նոյնպէս և մեք պար-
տաւոր եմք բոլոր ազգային վարժա-
տանց յառաջադիմութեան համար
ըստ կարի փոյթ և ինամբ ցուցնել:

որպէս զի եկեղեցին եւս իւր պայ-
ծառութիւնը ստանայ, գիտնական
քահանաներով ու բարեպաշտ և ու-
սումնական եկեղեցականներով: Այս
է ահաւասիկ մեր ջանքը և մեր նը-
պատակը, որոյ համար ստիպուած
եմք սուրբ Աթուոյս կալուածներուն
արդիւնքը շատցընել ու ապահովել
ձեռամբ հաւատարիմ փոխանորդաց
մերոց եւ գանձապետաց, եւ ուրիշ
ինչ բարի խորհուրդներ ու հայրա-
կան օգտակար զգացմունքներ որ ու-
նիմք, Գերապատիւ Սրբազան եղ-
բայրն մեր կրնայ իբրեւ թարգման
ձեզ զանոնք հաղորդել, ինչպէս եւ
մեր հայրական ողջոյնը և առաքելա-
կան օրհնութիւնները, զոր ի գիմաց
մեր կը մատուցանէ օրհնեալ եկեղե-
ցականացդ և ջերմեռանդ ժողովուր-
դոց. որոց շնորհեսցէ Փրկիչն մեր
Յիսուս զխաղաղութիւն իւր և ըզ-
շնորհս տնօրինական խորհրդոց՝ չար-
չարանաց և յարութեան իւրոյ, ո-
րում փառք յաւիտեանս, ամէն:

Գրեցաւ օրհնութեան և այցե-
լութեան շրջաբերական կոնդակս ի
սուրբ քաղաքն Լըռուսողէմ, յաթոռն
սուրբ Առաքելոցն Յակոբեանց, ի 11
յուլիսի 1866:

Գ Ի Տ Ե Կ Ը Ն Ի

Վ Ա Ռ Օ Դ

Վառօգին բաղադրութիւնը ինչ
պէս յայտնի է, բորակով, ծծմբով ու
ածխով կ'ըլլայ, և իւր յատկութիւնն
է՝ բռնկելով շատ մի կազ դուրս ար-
ձակել: Թէ որ սոյն բաղադրածոյ
մարմինը նեղ տեղ մի փակելու ըլ-
լաս, կազին տարածական զօրութիւ-
նը սաստիկ ճնշում մի կը ներգործէ

իւր չորս կողմը եղած արգելքներուն,
ու ահագին ճայթմամբ զանոնք կը
թռցընէ. երբ կազերուն եղած տեղ-
ւոյն ծակ մի թողուս և շարժուն ի-
քով մի նոյն ծակը խցես, կազերը
բունն սաստիկութեամբ կը փախչին,
և իրենց գիմացը արդէլք եղող ինչ
որ կայ կը թռցընեն:

Վառօգը խիստ ճայթուն պէտք
չէ ըլլայ. վասն զի երբ իւր բոլոր մա-
սերուն մէջ մէկէն ի մէկ կրակ առնե-
լու ըլլայ, կազերուն տարածական
ներգործութիւնը այնպէս սաստիկ է՝
որ զէնքը ճաթեցընելով կը թռցընէ:
Իսկ ընդհակառակը թէ որ բաւական
ճայթուն ալ չըլլայ, զէնքին մէջ նետ-
ուելու համար դրած նիւթդ, ա-
ռանց բոլորովին այրելու՝ դուրս կը
նետուի: Ինտիր վառօգն այն է, որ
իւր նետիչ զօրութիւնը ոչ վայրկե-
նաբար (մէկէն ի մէկ), այլ յաջոր-
դաբար ներգործէ նիւթին վերայ:
Այն է ընտիր վառօգ, որ զէնքին
մէջ եղած նիւթը որքան ժամանակի
մէջ դուրս պիտի նետուի, այնքան
ժամանակի մէջ վառօգն ալ ամբողջ
վառի: Բաժնեբէս կ'իմացուի որ
վառօգին կիրառութեան մէջ եղած
զանազանութենէ, անոնց սրախու-
թեանը մէջ ալ զանազանութիւն մի
կ'ենթադրուի: Վառօգ մի որքան
չոր ու պինդ է, այնքան աւելի գիւ-
րավառ կ'ըլլայ. և լաւ տեսակ ըլլալը
անկէ կ'իմացուի, որ թղթի վերայ
դրած ժամանակդ բռնկցընելու ըլ-
լաս, առանց թուղթը այրելու ու
նշան մի վերան թողլոյ՝ վառի, երբ
այնքան ամուր կ'ըլլայ՝ որ մատուը
ներովդ չէս կրնար ճղմել, երբ ձեռ-
քիդ դրսի կողմը չաղտոտէր:

Գաղղիոյ մէջ երեք տեսակ վառօգ
կը շինուի. պատերազմի, որսի և հան-
քի, որոնց բաղադրութիւն է այսպէս